

ÉVKÖNYV

Régóta nélkülözött és régóta reklamált „hiány-cikke” Szeged kultúrájának egy helytörténeti szemle; az a havonta-kéthavonta megjelenő kiadvány, amely a napilapokba, folyóiratokba nem illő, de a kifejezetten tudományos közlemények közé sem sorolható, olvasható, nagyobb közérdeklődésre számot tartó cikkeket, tanulmányokat juttatná el a bizonyára több ezres olvasótáborhoz. Sajnos, ez az elképzelt szemle még bizonyára jó ideig várat magára, így aztán a lapjaira illő, közérdekű publikációk a *Móra Ferenc Múzeum* rendszeresen megjelenő *Évkönyve*be szorulnak.

Ezt állapíthatjuk meg a korábbi esztendőkből is, s akkori felismerésünket az új, kettős kötet csak még inkább igazolja. Szemlévé, szélesebb körben is érdeklődést keltő cikkek gyűjteményévé oldódott a múzeumi évkönyv; az eredetileg szűkebb, szigorúbb keretel alaposan kitágultak.

Arra, hogy tulajdonképpen örvendetes dolog-e ez a „szemlédesés” folyamat, igen-nel is, nem-mel is feltehetünk. Igen, mert így sokkal több olvasóhoz szól a laikusok számára is izgalmas tartalom; és nem, mert a kényszerű kettősség lényegében *műfajkeveredést* — s ezzel határjelleg egymásbamásodást — okoz. Ez a keret-fellazulás azonban inkább a szak-tudományok szigorú ítéletű munkássainak okozhat rossz perceket, mi — érdeklődő laikusok — csak egyértelmű örömmel mondhatunk köszönetet az évkönyvek sok, jókedvvel, izgalommal olvasható cikkéért.

Mert hogyné köszönnék meg például azt az írást, amelyben *Juhász Antal* a „néprajzos” *Tömörkényről* rajzol elénk egy rendkívül érzékletes, nagy kutató apparátussal feltárt portrét, s hogyné vitakozzunk szívesen azzal a tanulmányról alapvetéssel, amely szerint a kiváló irodalomtörténész, *Madácsy László* lényegében az egymást váltó *évszakok* ábrázolása szerint vizsgálja meg a *Tömörkény-életművet*. (Vitánk persze az olvasó világa; a sajátos rendszerezésről a szakemberektől várunk ítéletet.)

Dömötör János közleménye *Tornyai János* bajai kapcsolatairól megint a felfedezés örömeivel ajándékozza meg az új évkönyv lapozgatóját. Sok új, ismeretlen körülményt fed fel írásában *Dömötör János*, s az, amit a nagy vásárhelyi festő két bajai kiállításának körülményeiről elmónd, nemcsak művészettörténeti tanulmányunk, de *kulturáltörténeti* korrajznak is nyugodtan nevezhető. A felsorakoztatott adatok, a bemutatott társadalmi, emberi relációk *történelmi* szinten érdekesek.

Csongor Győző írása, a *huszadik század elejének szegedi munkásmozgalmairól*, hasonlóképp *historiai* ritkaságokkal szolgál. Különösen az *első szabad munkáskisiskoláról* szóló rész érdemi meg a különös figyelmet, hiszen ez sem helye, sem pedig működésének ideje szerint meg nem határozható intézmény egészen különös formája volt a munkásság művelésének. Neveket is említve: *Czibula Antal*, *Hollós József* és *Szóri József* voltak a szabadiskola kezdeményezői.

Szóri József neve a múzeumi évkönyv egy másik tanulmányában is feltűnik: *Szelesi Zoltán* említi meg elsőként, mint olyan festőművészt, aki a *radikális* sorokban élénken munkálkodott, s így a *Szegedi képzőművészek a munkásmozgalmakban* című összefoglalásnak is egyik fontos szereplője lett. Rajta kívül még *Károlyi Lajos*, *Gergely Sándor*, *Papp Gábor*, *Cs. Joachim Ferenc* neve fordul elő többek között az összefoglaló munkában, s persze a tragikus véget ért *Kukoretz Nanáé* is, aki *Párizst* is megjárt, s akit *röplépcsempészésért*, *felvilágosító szavaiért* 1919. augusztus 5-én a fehér terroristák elhurcolták és meggyilkolták.

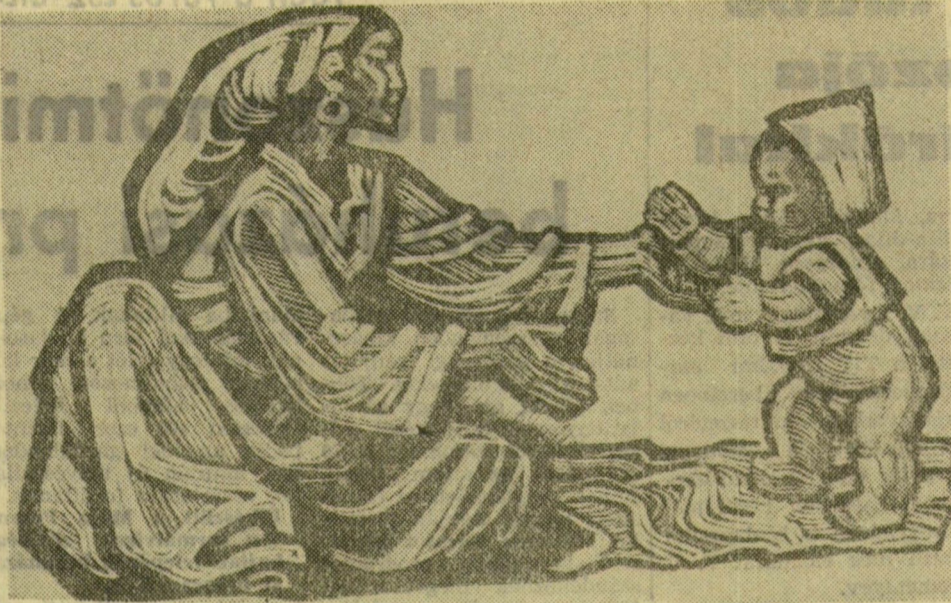
Az évkönyv nagyobb tanulmányai közül kiemelkedik még *Merényi László* írása, amely *Háborúellenes és demokratikus mozgalmak Csongrád és Csanád megyékben 1912—1913 folyamán* címmel a bécsi agressziós tervek ellen indított széleskörű nemzeti összefogás helyi vonatkozásait elemzi. Tanulmányából megtudjuk, hogy a haladó közvélemény itt is elítélte a hivatalos körök által terjesztett háborús hisztériát, s azt is, hogy hol milyen megmozdulásokra került sor. Főképp a *makói* tömegek háborgása volt nagy, de igen forró volt a hangulat *Hódmezővásárhelyen* is.

Más — bár jóval békésebb vonatkozásban — ismét csak *Makó* kerül szóba *Tóth Ferenc* tanulmányában. *Tóth Ferenc* a *makói talicska* „biográfiáját” írta meg, s érdekes adatközlései egyben az egyik legrégibb teherhordó eszközünk „fejlődéstörténetét” is adják. A közlemény illusztrálásaként több igen érdekes fotót is közöl.

Ugyancsak az előbbihez hasonlóan kisebb, de nagyon érdekes munka *Volly István* írása, amely a magyar „cigányzene” — idézőjelek a szerzőtől — külföldi hatását-fogadhatását elemzi. A vázlatos áttekintésből is kiderül, hogy a 150—200 éve kialakult hangszeres együttesek már lényegében 1800 óta játszóak a hajdan cigánynak vélt, de eredetük szerint magyar népzénet, amellyel aztán egészen Amerikáig eljutottak. Manapság leginkább „kontinentális” műsort kérnek a turnézó együttesektől, amely összeállításokban különbözik a hazai repertoártól. *Volly István*ék 1966 nyaráig 12 országban látogattak végig a külföldön vendégszereplő zenekarokat, s megállapították, hogy főképp az *első világháború* nóitát, katonadalait kedveli a külföldi hallgatóság. Népszerűek persze a hallgatóság, a csárdások is.

Rövid ismertetőnkben is kitűnik, hogy milyen sok témát ölel fel a *Móra Ferenc Múzeum* 1966/67-es évkönyve, s ha hozzávesszük, hogy önálló kötetként még az 1966-ban megtartott *negyedik régészeti tudományos ülésszak* referátumainak német fordításait is közre adja az évkönyv, akkor méginkább elismerésünket kell kifejeznünk a gondos és körültekintő szerkesztésért. *Bálint Alajos* múzeumigazgatónak,

AKÁCS LÁSZLÓ

L. H. ILJINA 6

Tényás Sándor

GYÖKÉR

Nekem nem kellett gyökeret
[vernem:
én magam voltam a gyökér,
hogy törzset vastagítsak
és lombot szélesítsek!
s lám, a mélyről érkezett
[kisérni
magasba indul sok hűséges
[tekintet.

A BÁL VÉGE

Az ősrönggét szélén, a felhőspáks hegycsúcsok alján lapuló máramarosi városkában nagy szexuációt keltett, hogy Mihalik főerdész Petről hozott asszonyt magának.

— Aja! Pesti lány! — jegyezte meg epésen Radnay főjegyzőné, akinek Málikája már Mihalik menyasszonyának érezte magát. — És még hozzá húsz évvel fiatalabb, mint az a lompos medve-Mihalik...

Mihalik negyvenes, óriási termetű s legendás testi erejű, szelíd, jóságos ember volt, mint a nagyon erős emberek általában. Nehéz, lassú léptű, dörmögő basszus hangú, kevesbeszédű vénlegény. Ezért hívták medve-Mihaliknak a városkában. Naphosszat a rengeteget járta, ruhája mindig csupa bojtorján-csimbók. „Így akar engem magánál tartani az erdő. Mert szeret engem” — mondta erre Mihalik. Orzolt nyúlért fácskát szót se szólt. Amikor tetten érte Hafinecet a hírhedt orvvadászt, mikor az Mannlicherből barkácsolt kurta mordályával reszelő lábacska, párnasapozó terített le, odalépett a vadászhoz:

— Hát ez szép lövés volt, Juraj! Ilyet többé te nem teszel életeden!

S elismerően kezet nyújtott a meglepett legénynek. A kézfogás Hafinec jobbkezeinek minden ujját úgy morzsolta szét, mintha a kukoricamorzsoló kapta volna el a kezét, körmei véresen potyogtak le, csontjai úgy mozdultak szét, mint a málepögécsa. Sose vehetett többé puskát a kezébe. Vera nyaralni jött Máriakútra, nagybátyjához, Rázsó patikushoz. A behemót öreg legény beleszeretett a formás, róthajú, arany szemű, finom bokájú, húszesztendősi pesti leányba.

— Szeme, szőre, járása, akár az őzé — dörmögte medve-Mihalik a patikusnak, restelkedve, hogy őtöle csak ilyen hasonlat telik. S jónak látta hozzátenni: „Mert hogy a legkedvesebb állat az őz.” Hát csak azért...

— Őznek medve párja! — mosolygott fel az óriásra egy kis kejes borzongással Vera. És a felesége lett.

Hogy itthon is legyen egy medvé, ha én az erdőt járom — mondta mosolygva asszonykájának Mihalik, mikor elhozta neki az aranyos, árva kis medvebocot, amelynek apját-anyját megölték az idegen vadászurak. A bococska kedvesen ölelte át vaskos kis mancsaival a főerdész bikanyakát. Vera nagyon megörült a keves kis állatnak, cuclin nevelte fel. Mikor a boc medvényi lett, Mihalik órákig oktattatta, végtelen szeretettel, medve nyelven. Arra dresszírozta, hogy testőre legyen kis úrnőjének, szeresse, védelmezze akár az élete árán is. Meggyezerte híre járta ennek a csodálatos idomításnak. A medve, „aki” most már, ha két lábra állt, akkora volt mint a főerdész, mindenkihez barátságos volt, amde aki akár csak kezét emelt volna is imádott úrnőjére, arra az óriási vadállat „ölelésre” tárt roppant karjainak halálos roppantása várt. Úrnőjének leghalkabb sikkantása elég volt ahhoz, hogy a medve bömbölve rontson

rá a támadóra. Mondom: az állatidomítás csodája volt, amit Mihalik főerdész Gyuri-ral, a medvével művelt.

A nőgyelet álarcosbálja fényesnek ígérkezett. Nemcsak Mihalik főerdész lesz ott fiatal feleségével, de Arday Tamás, a Pestről nemrég idekerült, jóképű, elegáns főmérnök is. Arday életre-halálra udvarolt Verának.

— Inkább halálra... — suttogta a nőgyeletben a háromlányos főjegyzőné. — Ha medve-Mihalik elkápjja ezt a keszeg ficsurt, keresgelheti a nyeszlett bordácskát!

Verának szellemes, igazi „pesti” ötlete támadt: Szige-ten vásárolt egy szép medvebőrt, abba belebújtatta Mihalikot, maga meg medvetáncolatónak öltözk, és a jelmezesek felvonulásánál majd így, „orránál fogva vezet” a férjét! Tamás, a háziabarat meg cirkuszi állatidomító masztkába búvik, s így vonulnak majd fel, együtt, hárman. „Pazar látvány lesz!” — izgultak az asszonyok.

— Mennyire kell szeretnie egy férfinak egy rossz asszonyt ahhoz, hogy ily gonosz megalázó szeszélyének is alávesse magát... sőt hajlotta Elvira, a szentimentális tanítókisasszony, akinek szintén titkos reménye volt egykor Mihalik főerdész.

Az álarcosbál remekül sikerült. A nézők tapsoló sora-fala előtt vonultak fel az

álarcos párok. Elől a szép kis Mihalikné, a medvéjével. A „medve” négykézláb cammogott, orrában karika, azon lánca, a vége Vera kezében. Még az orra is nedvesre volt subickolva a „medvének”, mintha csak élne. A medvebőrön ragyogott a vastag, fekete-barna szőr, nyilván azt is alaposan kiképfelte a szegény Mihalik. „Csalódásig olyan benne a szerencsétlen, mint Gyuri, a híres medvevéje” — álmélkodott a patikusné s elégtétellel pillantott Málikájára.

De Arday is helyre legény volt a zsinoros állatszeldítő-dolmányában, amint büszkén, karofogva haladt Verával. Ostorával olykor oda is cserdített a „medvének”, mire az felvonta fekete inyét, s hatalmas, sárga fogait mutatta neki. „Ezt belülről csinálja madzaggal Mihalik, én ismerem a trükköt!” — magyarázta a tömegben a gyógy-
szesz.

Most Vera feje fölé emelte csörgős dobját, a „medve” kétlábra állt és táncolt egy kicsit. Majd leheveredett a szeparé küszöbére. Mert, a bál tömeg harsány kacajára, a medvetáncolatónó az állatszeldítővel bevonult a szeparéba, betették az ajtót, a „medvét” odakünn hagynak, ajtóörnek. A bál nép tapsolt a pompás tréfának: lám mily jól idomították ők ketten a szelid medve-férjet... A férj vigyáz a feleségére, aki odabenn a szeretőjével éli világát... „A

Németh Ferenc

HÉT ÉV UTÁN

Mikor végre kiszabadult a keze közül, elindult támolyogva a szomszéd tanya iránt.

— Ide gyere te! Hová mégy? — ordított utána Takács.

Az asszony nem állt meg.

— Hé, azt mondtam, ide jössz, nem halod?

Egy szót se szólt, csak ment tovább.

Takács utána lódtul. Könnyű volt elérnie. Elkapta:

— Mit mondtam én tenéked, mi?

— Akkor lássam, mikor a hátam középet — nyögte az asszony.

— No, hát majd megtanulod, hogy hallgass az uradra! — ment neki ismét, s szitkozódva verte. — Vagy vissza fordulsz, vagy szedd a pakkod is!

Az asszony segítségért kiáltott, aztán összeesett.

Ugy háromszáz méterre két ember szénát gyűjtött. Egy Tápai nevű mezőgazdász a tsz-ből a sógorával. Tápai hatéves kislánya is velük volt.

— Édesapám, Takács bácsi megöli Eszti néni! — kiáltott ijedten a gyerek.

— Csak tán előbb megjön az esze... Tégy úgy, mintha nem néznél oda! — mondta a mezőgazdász a fiának. — Nem a mi dolgunk, családi háborúság.

„Panaszos, miután magához tért, átment a szomszéd tanyába. Megkérte Savanyánét, hogy a kislány maradjon nála éjszakára. Ő azonban nem akart úgy mutatkozni a gyerek előtt, ezért továbbment.”

Takácsné kora hajnalban osont haza. A motor még az eresz alatt állt. Nem akart találkozni az urával, megbújt a dűledező istálló mögött. Amikor a motor felbergett, a tövisbokrok mögül figyelte, míg kikanyarodik a betonútra. Aztán egyenesen a szobába sietett, és begyújtott a téglatűzhelyben.

Két ágy, egy szekrény, egy asztal meg három szék töltötte be a szobát. Nem mai